

te kadar devam edecek ilâhî, ahlâkî ve siyasi bir nizam olduğu iddia edilmiştir. Bu sebeple III. ciltte Ahmed Midhat Efendi, Chateaubriand'ın *Le génie de Christianisme* adlı eserini ele alarak Nasrâniyet'in kânûn-ı ilâhî, kânûn-ı ahlâkî ve siyasetle olan ilişkilerini üç bölüm altında inceler.

Romanlarında ve diğer eserlerinde hiçbir zaman mutaassıp bir müslüman tavır takınmamış olan Ahmed Midhat Efendi'nin *Müdâfaa* ile beraber reddiye mahiyetindeki bazı eserlerinin yayımının 1883-1900 yılları arasında yoğunlaşmış olması dikkati çekmektedir. Onun endişesi bazı Osmanlı gençlerinin Avrupa'daki dinsizlik akımlarına kapılması ihtimalidir. Nitekim bu yıllarda Ahmed Midhat Efendi, kabiliyetli ve vatanperver bir Osmanlı subayı olarak takdir ettiği Beşir Fuad'ı tanımış, onun pozitivist ve materyalist fikirlerle inanç kaybına uğradığına ve intiharına şahit olmuştur. Böylece misyoner propagandalarıyla İslâmiyet'ten uzaklaşan birtakım gençlerin varlığını farketmiştir (Okay, s. 268-277). Nitekim eserde bunun açık ifadeleri göze çarpmaktadır (II, 507-508; III, 566). *Müdâfaa*, gerek dönemin şartlarında dayandığı kaynaklara hâkimiyeti gerekse her seviyede okuyucunun kolayca anlayabileceği bir dille kaleme alınmış olması sebebiyle diğer reddiyelere göre daha çok ilgi görmüştür.

BİBLİYOGRAFYA :

Ahmed Midhat, *Müdâfaa*, İstanbul 1300-1302, I-III; M. Orhan Okay, *Batı Medeniyeti Karşısında Ahmed Midhat Efendi*, Ankara 1975, tür.yer.; Mehmet Aydın, *Müslümanların Hıristiyanlığa Karşı Yazdığı Reddîyeler ve Tartışma Konuları*, Konya 1989, s. 105-107; Sema Ermiş, *Ahmed Midhat Efendi'nin Nizâ-ı İlm ü Din Eserinde Din Bilim İlişkisi* (yüksek lisans tezi, 2004), MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, s.13-15.

M. ORHAN OKAY

MÜDÂHENE

(المداينة)

Çıkar sağlama veya hoş görünme amacına yönelik söz ve davranış anlamında ahlâk terimi.

Sözlüklerde “yumuşaklık, uyumluluk; yapmacık tavır, olduğundan başka türlü görünme” gibi mânalara gelen müdâhene kelimesinin “yağ” anlamındaki dühnden türediği, yağın nesnelere yumuşatması gibi bazı söz ve davranışların insanları yumuşatmasından, tepkilerini önlemesinden ve onları memnun etmesinden dolayı bu tür davranışlara mecaz yoluyla müdâhene

dendiği, daha sonra bunun örfte hakikat mânasında kullanılmaya başlandığı belirtilmektedir. Buna göre Türkçe'deki karşılığı “yağcılık” olan müdâhene insanların birine yaranmak, basit menfaatler elde etmek gibi gayri ahlâkî sebeplerle ona karşı aslında içlerinde sakladıkları gerçek niyetleriyle çelişen ve ikiyüzlülüğü ifade eden bir terim haline gelmiştir (*Lisânü'l-‘Arab*, “dhn” md.; *Tâcü'l-‘arûs*, “dhn” md.; *Kâmus Tercümesi*, IV, 620; Ahmed Rifat, s. 321-322). İbn Ebû'd-Dünyâ'nın tanımına göre müdâhene, bir kimsenin başkalarıyla ilişkilerinde güzel gördüğü davranış biçimlerini ortaya koyarken karşı tarafın hoşuna gitmek için bu davranışlara Allah'ın hoşlanmayacağı söz ve hareketler katmasıdır (İbn Balabân, II, 190). Seyyid Şerîf el-Cür-cânî ise müdâheneyi, “bir kimsenin, kötülüğü görüp de önlemeye gücü yettiği halde kötünden veya başka birinden çekindiğinden ya da dinî duyarsızlığından dolayı kötülüğü engellememesi” şeklinde nisbeten farklı bir şekilde tanımlamıştır (*et-Ta'rifât*, “el-müdâhene” md.). Bu tanımlara göre müdâhene kavramında, “temel inanç ve ilkelerden ödün verecek derecede sahte davranışlar sergileme” anlamının da bulunduğu ve bundan dolayı haram kılındığı anlaşılmaktadır.

Kur'ân-ı Kerîm'de ve sahih hadislerde müdâhene kelimesi geçmemektedir. Kalem sûresindeki bir âyette (68/9) aynı kökten gelen iki fiile müdâhene anlamı verilmiştir. Nitekim Elmalılı Muhammed Hamdi, Hz. Peygamber'e hitap sadedindeki bu âyeti, “Onlar arzu ettiler ki müdâhene etsen, o vakit müdâhene edeceklerdi” diye çevirmiştir (*Hak Dinî*, VIII, 5252). Diğer tefsirlerde de bu yönde yorumlar bulunmaktadır (meselâ bk. Taberî, XXIX, 21-22; Kurtubî, XVIII, 231-232). Ayrıca müslümanların dinî inanç ve değerlerinde sebat etmelerini, bu hususta tâviz vermemelerini emreden, riya ve dalkavukluğu yasaklayan âyet ve hadisler dolaylı biçimde müdâheneyi yasaklamaktadır. Kaynaklarda müdâhene ile “müdârâ” kavramları arasındaki farklılığa dikkat çekilerek müdâhenenin, “bir kimsenin veya zümrenin şerrinden korunmak için dinî ilkelere ters düşmeden ona karşı hoşgörülü davranma” anlamına gelen müdârâdan farklı olduğu, müdârânın meşrû, müdâhenenin haram kılındığı belirtilmektedir. Nitekim İbn Hibbân'ın *Ravzatü'l-‘uqalâ* ve *nüzhetü'l-fuzalâ* adlı eserinin konuyla ilgili bölümü “İnsanlara Müdârâ Etme ve Müdâheneden Sakınma” başlığını taşır. İbn Hibbân burada akıllı insanın birlikte yaşamak zo-

runda olduğu kişilere müdârâ etmesi, ancak müdâheneye kalkışmaması gerektiğini hatırlattıktan sonra müdârânın sadaka değeri taşıdığını, müdâhenenin ise kişiyi günaha sokan bir davranış olduğunu kaydetmektedir. Gazzâlî de bu iki kavramın farkını, daha ziyade kişinin birine karşı yumuşaklık gösterip onu idare etmeye çalışmasının arkasındaki niyette görmüştür. Buna göre eğer birine karşı dinin selâmeti için veya o kişinin halini düzeltmesini sağlamak ümidiyle yumuşak ve hoşgörülü davranılırsa bunun müdârâ, çıkar sağlamak, arzularını tatmin etmek, mevkiini korumak gibi bencil düşüncelerle aynı davranışlar ortaya konursa bunun da müdâhene olacağını belirtmiştir (*İhyâ*, II, 182; Şehâbeddin es-Sühreverdî'nin aynı nitelikteki tanımları için bk. *‘Avârifü'l-ma'ârif*, V, 213). Bu sebeple Gazzâlî, *İhyâ'ü 'ulûmi'd-dîn*'de (I, 23) müdâheneyi kötü fiillerin kalpteki kaynağı olan kötü huylar ve edemsizlikler arasında zikretmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Lisânü'l-‘Arab, “dhn” md.; *et-Ta'rifât*, “el-müdâhene” md.; *Tâcü'l-‘arûs*, “dhn” md.; *Kâmus Tercümesi*, IV, 620; İbn Ebû'd-Dünyâ, *Müdârâtü'n-nâs* (nşr. M. Hayr Ramazan Yûsuf), Beyrut 1418/1998, neşreden giriş, s. 13-14; Taberî, *Câmi'ü'l-beyân*, XXIX, 21-22; İbn Hibbân, *Ravzatü'l-‘uqalâ* ve *nüzhetü'l-fuzalâ* (nşr. M. Muhyiddin Abdülhamîd v.dğr.), Beyrut 1397/1977, s. 70-73; Gazzâlî, *İhyâ* (Beyrut), I, 23; II, 182; Şehâbeddin es-Sühreverdî, *‘Avârifü'l-ma'ârif* (Gazzâlî, *İhyâ* [Beyrut] içinde), V, 213; Kurtubî, *el-Câmi'*, XVIII, 231-232; İbn Balabân, *el-İhsân fi takrîbi Şahîhi İbn Hibbân* (nşr. Şuayb el-Arnaût), Beyrut 1406/1986, II, 190; Ahmed Rifat, *Tasvîr-i Ahlâk*, İstanbul 1305, s. 321-322; Elmalılı, *Hak Dinî*, VIII, 5252.

MUSTAFA ÇAÇIRCI

MÜDÂRÂ

(المدارى)

Bir kimsenin

şerrinden korktuğu birine karşı aşırıya kaçmadan iltifat etmesi, insanlarla iyi geçinmeye çalışması anlamında ahlâk terimi.

Sözlükte “kandırmak, aldatmak” anlamındaki dery kökünden türeyen müdârâ kelimesi “hoşgörülü olma, insanlarla iyi geçinme” mânasına gelir. Terim olarak taşkın hareketleriyle huzursuzluğa yol açmasından endişe edilen veya aşırı alingan olan kişilere karşı nazik davranarak kötülüğünü önlemeye yahut gönlünü almayı amaçlayan davranışları ifade eder (*Lisânü'l-‘Arab*, “dry” md.; *Tâcü'l-‘arûs*, “dry” md.; İbn Hacer, XXII, 330; Ahmed Rifat, s. 320-321). İbn Battâl el-Kurtubî, müdârânın